

6. Стасюк Л.О. Інкорпорація протестантської ортодоксії в діалектичну теологію / Лариса Стасюк // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. праць / Гол. Ред. В.М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2013. – Вип. 74 (№ 7). – 430 с. – С. 292-294
7. Франкл В. Человек в поисках смысла: [сборник] / В.Франкл. – М.: Пресс, 1990. – 368 с.
8. Шелер М. Положение человека в космосе / М.Шеллер. – Минск: Наука, 2008. – 147 с.
9. Юнг К.Г. Бог и бессознательное / К.Г.Юнг. – М.: Олимп, ООО "Изд.-во АСТ-ЛТД", 1996. – 480 с.

Oksana Sarnavskaya

Philosophical, religious and theological analysis of faith's existential modus

This paper investigates existential, religious and theological approaches to the phenomenon of religious belief in its ontological and axiological dimensions. The basic types of faith: the naive belief, formal belief, idolatry and true faith. Deep religious faith attributes: despair, doubt, anxiety, responsibility, humility, sense, love. The influence of religious faith in identity formation was also analysed in this paper. Was predicted the possibility and the features of the new post-religious belief, faith in post-religious era.

Keywords: religious faith, true faith, attributes of religious faith, post-religious faith.

Оксана Сарнавская

Философское, религиозное и теологическое исследования экзистенциальных модусов веры

В статье исследовано религиозно-экзистенциальные и теологические подходы к феномену религиозной веры в ее онтологическом и аксиологическом измерениях. Проанализированы основные виды веры и глубинные атрибуты религиозной веры. Изучено влияние религиозной веры на формирование личности. Спрогнозирована возможность и особенности новой пост-религиозной веры, пост-религиозной эпохи.

Ключевые слова: религиозная вера, истинная вера, атрибуты религиозной веры, пост-религиозная вера.

УДК 1(430)(092):2-1

© Ірина Горохолінська
(Чернівці)

КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНА РЕЛІГІЇ НА ОСНОВІ ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЄЗНАВЧОЇ СПАДЩИНИ КАНТА

У статті аналізується потенціал релігієзнавчого наукового інструментарію у дослідженні феномена релігії на прикладі аксіологічної доктрини Канта та його витлумачення природи моралі й релігійності. Робиться спроба виявити недосліджені аспекти заявленої проблеми як провідні методологічні спонуки звернення до філософсько-релігієзнавчої спадщини Канта в сучасному науковому дискурсі.

Ключові поняття: аксіологічна доктрина Канта, ритуалізм, моральна практика, принципи дослідження, антиномічність, наукова проблема, етико теологія.

Постановка проблеми. Небайдужість наукового дискурсу, гуманітарної науки до проблеми суті феномена релігії й нині залишається *актуальним* і важливим аспектом діяльності багатьох провідних філософських, психологічних, соціологічних шкіл тощо. Концептуальне ядро таких досліджень різняться як проблематикою, яку бачать перед собою конкретні науковці, так і кінцевими цілями, яких вони намагаються досягти, але єднає ці дослідження розуміння того, що в ситуації, коли весь світ відчуває необхідність віднайдення

шляху виходу з кризи духовності, моральності, наукове осмислення феномену релігії є обов'язковим. В даному аспекті, слушно міркує А. Залужна: «Релігійна тематика майже ніколи не залишалася поза увагою істориків, етнографів, літературознавців, письменників. Проте найбільшою мірою проблеми релігії інтригували філософську думку. Нові зміни у підходах до осмислення проблем релігії протистоять традиційному гносеологічному підходу до людини і відзначаються зверненістю до конкретного індивіда в світі, вибудованою ним власної життєдіяльності у процесі творення та трансформації смислів. Відтак вихідним моментом виступає людина, а похідними – такі прояви її буттєвості як соціальне, культурне, природне. Саме тому виникає потреба, що постає як *мета* нашої статті, більш конкретного дослідження в історико-філософському контексті такого складного і суперечливого феномену як релігія та розкриття її екзистенційного виміру у тлумаченні сучасної релігієзнавчої науки» [5, с. 4-5]. Адже, саме критичний концептуальний підхід до аналізу проблеми втілення релігійних явищ у життя людини, осмислення творення у людини певних сотеріологічних мотивацій, утвердження в межах її свідомості віри в Бога дасть можливість збагатити рівень духовності сучасної людини, оскільки часто в рамках певної культурної традиції, як до прикладу й української, духовність пов'язують з релігійністю. Звичайно, духовність не вичерпується релігією, слідуванням виключно вимогам релігійної свідомості, адже є явищем складним і комплексним, але без релігійної традиції неможливе творення й культурної традиції народу, а отже і його духовне зростання, що так важливо в сучасних українських реаліях. Не можемо не погодитися з думкою В. Балуха, що зазначає: «Українське суспільство, яке до сьогоднішнього дня ще не є монолітним і єдиним, як ніколи відчуває потребу впровадження в життя високих зразків християнської моралі, духовності, згуртованості, стабільності, миру і злагоди, любові та поваги» [1, с. 11]. А тому актуальним є таке дослідження феномена релігії, яке б дало можливість розв'язати *завдання* розробки власної концептуальної проблематики, дійти висновків, що були б важливими не тільки для подальших розробок у наукових дослідженнях, а й втілені в реальну практику життя як окремої особистості, яка намагається вдосконалюватися на шляху плекання власної гідності та моральності, так і традиційних церковних організацій, що в межах власної діяльності застигли у певних нормах і канонах, які стосуються виключно «зовнішньої» сторони релігійності і вже є неактуальними в сучасних умовах, так і на шляху розбудови духовної та толерантної нації, готової на конструктивний діалог зі світовим співтовариством. Таке дослідження, на нашу думку, можна здійснити саме на базі рефлексії над суттю феномена релігії в аксіологічній доктрині Канта, яка має надзвичайний ціннісний потенціал, здійснивши аналіз логіки становлення цього вчення та шляхів його рецепції у подальших теоретичних розробках і впливу на конкретну життєву практику. Ця проблема уже частково підіймалася у працях як західних (*С.Палмквіст*¹, *А.Вуд*²), так і вітчизняних авторів (*М.Мінаков*³, *О.Судаков*⁴). Важливою причиною, яка актуалізує дослідження феномена релігії та церкви у Канта, є аналіз основних тенденцій еволюції буття релігії і релігій у сучасному суспільстві. Новітні трансформації у цій сфері – вражаючі: масова поява нових релігійних течій, численні приклади поширення нетрадиційної для певного регіону релігійної культури, а часто й відхід від релігійних цінностей – це все вже звичні реалії сьогодення. Звичайно, що причин такого георелігійного «поступу» є багато, проте однією з найвагоміших, на думку багатьох дослідників, є неможливість традиційних релігій забезпечити потреби сучасного віруючого, «неактуальність» методів регулювання смисложиттєво-ціннісних, а часто й нагальних життєвих проблем, що постають перед людиною. Нові життєві реалії спонукають певну частину «пастви» історичних церков відколюватися з лона своєї громади, утворюючи нові, модернізовані варіанти релігійних організацій. Людина нашого часу перебуває на такому світоглядному роздоріжжі, де легко

¹ Palmquist S. Kant's critical religion / S. Palmquist – Aldershot: Ashgate Publishing Company, Ltd., 2000. – 572 p.

² Wood A.W. Kant's moral religion / A.W. Wood – Ithaca: Cornell University Press, 1970. – 283 p.

³ Мінаков М. Вчення Канта про віру розуму / М. Мінаков – К.: Центр практичної філософії, 2001. – 140 с.

⁴ Судаков А.К. Между верой сердца и благочестием разума: как Кант не стал философом откровения / А.К. Судаков // Кантовский сборник: Межвуз. темат. сб. науч. тр. – Калининград: РГУ им. Канта, 2009. – Вып. 1 (29). – С. 39-53.

звернути на хибний шлях і, шукаючи душевного та морального прихистку в релігії, знайти себе в таких духовних і релігійних практиках, що є далекими від гуманістичних моральних цінностей. Адже, часто створюючи ілюзію благочестя, такі організації мають на меті далеко не виховну, просвітницьку чи дидактичну функцію, а переслідують свої прагматичні, а інколи досить деструктивні, руйнівні цілі. А тому звернення до ідей Канта щодо бачення ним ціннісного реформування обрядово-культової діяльності традиційних церков, перенесення пріоритетних векторів на внутрішню релігійність, плекання у власних прибічників моральності та доброчесності, а не зовнішніх форм релігійного ритуалізму, дали б змогу змінити певні тенденції в розвитку сучасних інститутів історично-традиційної церковності, яка в свідомості багатьох постає як інституція, що зобов'язує до додержання канонів і дріб'язкової ритуалістичності, покликаної знівелювати самостійність мислення та життєвого вибору.

Основний зміст. Актуальність дослідження філософії релігії Канта зумовлена також і тим фактом, що, попри належність цієї персоналії до корифеїв світової філософської думки, в українському дослідницькому дискурсі якщо й актуалізований його доробок, то здебільшого лише той, що стосується теорії пізнання, етики, частково соціальної філософії. Натомість Кантова інтерпретація питань релігії і релігійності потрапляла в поле дослідницького розгляду лише поодиноких науковців. Це зумовлює побутування низки стереотипних уявлень про Кантове розуміння суті і ролі релігії та віри в Бога. Часто стверджується, що Кант був загалом байдужим до проблем віри й релігії і приділяв їм лише формальну, маргінальну увагу. Це, звичайно, неадекватне уявлення, яке спростовується ретельним аналізом першоджерел Кантової філософії релігії. Крім того, ідеї Канта щодо ціннісної трансформації духу віри могли б стати у пригоді і самим богословам та ідеологам релігійних організацій, які неминуче покликані шукати дієвих механізмів подолання морального занепаду у власне релігійному середовищі. Для того ж, щоб викликати живий інтерес віруючих до філософських основ Кантового вчення про віру необхідно обґрунтувати його особисту небайдужість до релігійно-сотеріологічної проблематики. Таке обґрунтування не може бути довільним, а повинне спиратися на ретельне, незаангажоване вивчення спадщини філософа.

Адже справді, проблеми, які підіймалися Кантом, зокрема, питання буття Бога, співвідношення моральної і релігійної свідомості, мета та істинне призначення діяльності церкви як релігійної організації віруючих – це такі проблеми, що є доволі актуальними в умовах сьогодення, адже людство перебуває в пошуку шляхів оновлення гуманізму та подолання диспропорції між темпами технологічного розвитку цивілізації і певною кризою у сфері духовного самовдосконалення людини, її культурного та ціннісного розвитку. Релігійність, ґрунтована на пріоритеті культури й обрядовості над моральністю, нерідко стає чинником привнесення в життя і стосунки нетолерантності, фанатизму, нетерпимості в умовах комунікації та співжиття носіїв неоднакових доктринальних настанов. На противагу цьому, актуалізація спільності загальнолюдського етичного ядра релігій сприяє зближенню та інтегративним тенденціям у міжрелігійній комунікації. А тому досить важливо нині використовувати все те цінне у спадщині світоглядної думки, що сприяє гуманізації релігійності через актуалізацію її дієвого морального начала, зокрема – теоретичний досвід Кантового аналізу богошукань через етичну рефлексію.

Така наукова робота задля досягнення всіх покладених на неї **целей** повинно мати чітку методологію, яка, в першу чергу, залежить від тих принципів, якими послуговується вчений у ході власного дослідження, методів, якими він користується при аналізі відповідної проблематики, та коректності формулювання проблеми вивчення, від якого залежатиме і кінцевий результат.

У першу чергу варто наголосити на розумінні важливості метафізики для гуманітарної науки загалом, та конкретного дослідження зокрема. Адже, навіть якщо говорити про конкретні наукові, філософсько-релігієзнавчі висновки, які повинні бути досягнуті в ході даного дослідження, вони б були неможливими без певного метафізичного каркасу, бо, як зазначається у дослідженнях в галузі філософії науки, «той досвід, який є основою

гуманітарного пізнання і на чому акцентує увагу Кант, включає в себе метафізичні засади не лише побудови об'єкта пізнання, але й самоконституювання людини як суб'єкта практичного діяння і гуманітарного пізнання... У гуманітарному пізнанні на передньому плані виступає досвід конституювання суб'єкта, що, звичайно, передбачає рецепцію ним зовнішнього світу, але передусім – самовизначення стосовно дії на нього (суб'єкта) метафізичних «першосутностей» – ідей Істини, Краси, Добра, Блага, Свободи, Душі, Бога і т.ін.» [8, с. 15].

А тому констатуємо, що одним з основних принципів такого дослідження феномена релігії є антропологічний, покликаний показати орієнтир у розв'язку проблеми про кінцеві цілі людського буття, дати відповідь на основні світоглядні питання, які цікавлять кожну людину: життя та смерті, сотерологічних мотивацій тощо. Відповідно до цього, розкрити суть людського життя, його цілі, які бачаться нами у плеканні власної гідності, піднятті рівня моральності, заради утвердження у суспільстві миру та взаємопорозуміння, домінування любові над ненавистю, через яке було б наглядно підтверджено важливість ідеї Бога, віри у нього в такому суспільстві. Тому важливим аспектом дослідження феномену релігії в межах аксіологічної доктрини Канта буде вказівка на її антропомірність, з'ясування, наскільки вона є дієвою для розв'язання означених проблем.

Наступний дієвий принцип такого дослідження – культурологічний. Релігійні системи завжди тісно переплетені з культурними традиціями певного суспільства, а тому, вивчаючи феномен релігії, дослідник неминує торкатися і проблем духовної культури людства. Цей принцип тісно пов'язаний з принципом історизму, адже, досліджуючи певні культури, релігійні комплекси, вчений неминує стикається з проблемою їх історичного розвитку та генези. Це підтверджує і думка Б. Починка, що пише: «... Людська реальність – не природа і не чистий дух, а саме історія, що твориться людьми, має конкретні просторово-часові параметри і постає в різних об'єктивних формах, які самі є опредметненням й об'єктивацією цінностей культури... Людина онтологічно закорінена в історії і не може зайняти зовнішню щодо неї позицію» [8, с. 19]. Ми чітко прослідковуємо синергію цих двох принципів, бо досліджуючи феномен релігії у межах філософсько-релігієзнавчої системи Канта, з'ясовуємо історичні передумови вибудови саме конкретно кантівської аксіологічної концепції: якими ідеями вона була натхненна, у дискусії з чийми поглядами викристалізувалися її аспекти, які явища життя культурного і соціального середовища посприяли творенню певних її аспектів. Такий принцип дослідження дає змогу провести чітку концептуальну нитку між світоглядною, культурною, філософською і науковою традицією декількох епох: від Нового часу (що справив значний вплив на формування кантівської концепції) до сьогодення.

Принцип толерантності та терпимості – чи не найважливіший принцип, яким варто послуговуватися у ході визначення потенціалу релігії. Адже воно повинно бути до певної міри відстороненим як від світоглядної позиції вченого, так і його пріоритетів щодо певних соціальних чи культурних явищ. Цей принцип досить важливий саме в ході такого дослідження, адже значний масив вітчизняних робіт, присвячених Кантовому образу релігії, за незначними винятками, в силу того, що розроблялися під тиском певної політичної або церковної ідеології, цим принципом нехтували. Ще одним надзвичайно важливим аспектом дослідження є те, що при толерантному розгляді феномену релігії в межах філософії релігії Канта, на нашу думку, можна побачити в його концепції потенціал, який сприятиме поглибленню та поширенню духу толерантності і терпимості серед релігійних організацій, представників різних світоглядних позицій.

Загальнонауковий принцип об'єктивності, звичайно, також повинен формувати основу розробки означеної проблеми, бо лише об'єктивне дослідження феномену релігії дасть такі результати, які будуть прийнятними для представників різних релігійних, соціальних груп і дієвим у ході дійсної практики їхнього життя, а тому дозволить розвиватися подальшому науковому дискурсу, який би міг засновуватися на результатах такої роботи. Отже, тільки за такого підходу предмет нашого зацікавлення має право називатися науковою проблемою. «Вказівка на логічну чи діалектичну суперечність, – твердить О. Гасяк, – ще не розкриває

механізму виникнення, постановки і розв'язання наукових проблем. Виявлена будь-яка форма суперечності (несумісність, невідповідність, дихотомічність, дилемність тощо) поза потребами у розвитку знання, без усвідомлення в необхідності цього розвитку не призводить до постановки і розв'язання наукових проблем» [3, с. 18].

Попри врахування названих принципів дослідження, важливим є накреслення трьох методологічних ліній у ході дослідження, які повинні сприяти підтвердженню актуальності заявленої проблеми та спродувати висновки, які як у теоретичному, так і практичному плані вказуватимуть на новизну такої роботи. Перша із них стосується проблеми антиномічності людського розуму. «Антиномічна ситуація, як різновид пізнавальної ситуації, виникає в результаті співвіднесення різних теоретичних систем знання про один і той же предмет дослідження...» [4, с. 56]. Щодо проблеми феномену релігії, то антиномічність пізнання виявляється в ході аналізу проблеми існування буття Бога, безсмертності душі тощо. А тому, як результат, постає питання співвідношення знання і віри. У ході розвитку філософської науки сформувалися декілька позицій щодо розуміння їх взаємин, деякі із них явно домінували в одні епохи, інші в другі. На нашу думку, Кантова позиція щодо співвідношення віри і науки полягає в їх синергії. Він, глибоко поцінуючи наукове пізнання, все таки дещо «відсовує» його в тому випадку, коли питання стосується віри в Бога, буття релігії в суспільстві. Таке «відсування, – як цілком вірно пише І. Починок, – не є свідченням, що раціональне пізнання взагалі виключається з релігійного досвіду. Раціональне осмислення необхідне на шляху морального вдосконалення, розуміння власного морального обов'язку та слідування його приписам через плекання власної гідності, але воно не є дієвим у питаннях, що стосуються буття Трансцендентного. Тобто, наша методологія в даному аспекті зводиться до дещо негативістського підходу в науці, який тлумачать як такий, що полягає в тому, «що будь-який логічний нормативізм не охоплює специфіку «світу людини», життя, духовності...» [9, с. 11]. Але наголошуємо на не повному відкиданні раціонального пізнання із сфери осягнення релігійного феномена, а його «співпраці» із ірраціональним актом віри як вивершенням релігійних переживань у певній світоглядній системі.

Інша концептуальна лінія стосується співвідношення релігії та етики. Моральна складова є невід'ємною в усіх релігійних системах. Саме за рахунок аналізу етичного вчення ми можемо говорити про конкретну спрямованість певної релігії чи то до гуманізації соціальних явищ, чи авторитарності в ході втілення релігійних приписів у практику життя адептів цієї релігійної системи. Кантівська аксіологічна доктрина насажена надзвичайним етичним потенціалом. Вчені досить ґрунтовно проаналізували специфіку кантівської етики, виявляючи її цінність для сучасної людини. Але досить часто в ході характеристики етичного ядра кантівської системи дослідники сходяться на тому, що кантівська етика підриває основи релігії. На нашу думку, Кант у своїй аксіологічній доктрині не має на меті зруйнувати підвалини релігійної віри, навпаки, він тільки намагається зберегти її, очистивши від надміру історично-обрядового, і за допомогою етичного підняти феномен релігії до рівня вселюдського. Адже, тому його філософсько-релігієзнавча система ним іменується не як етика чи вчення про мораль, а саме етикотеологія. Тобто, Кант намагається очистити «алмаз» релігії від історично сформованих нашарувань ритуалізму та надмірної обрядовості, щоб він перетворився в справжній діамант, який би засіяв гранями моральності, чесноти і людяності, а тому продукував такі цінності, які були б прийнятними для людей різних світоглядних позицій, привертати їх до релігії, спонукали до самовдосконалення та цілісного розвитку. Адже і зараз, що підтверджується у працях дослідників з аксіології, «термін «цінності» по інерції мислення ще надзвичайно слабо осмислюється як багатомірна цілісність» [2, с. 99]. Завданням ж першочергової важливості для сучасної науки є розробка таких концепцій, щоб сприяли універсалізації системи цінностей для полікультурного, полісвітоглядного суспільства, не розбрату і ворожнечі, а толерантизації відносин.

А тому третьою, й найважливішою методологічною лінією дослідження, є обґрунтування твердження, що саме завдяки аналізу кантівського феномену релігії, критичного розгляду його смислу та кінцевих цілей ми можемо твердити про реальний

потенціал такої концепції для втілення її вимог у життєву практику віруючих, основні орієнтири у реформаторських спроможностях традиційних релігійних систем і новий концептуальний орієнтир для розгляду в науковому дискурсі проблеми значення релігії в житті людства. Сучасна епоха вимагає від людини пошуку виходу з багатьох проблемних ситуацій, що пов'язані з її світоглядними настановами, а тому, вірно твердить Я. Козьмук: «Трансформація свідомості, яка супроводжує зміни суспільного життя, не лише віддзеркалюючи, але й формуючи його, відбувається дещо парадоксально. Продуктивний вплив свідомості на формування соціуму нерідко отримує неочікувану від нього «плату» за свою активність. Так, наш вік, який надав людині практичну можливість для реалізації її прадавнього ідеалу свободи, що без перебільшення може вважатися визначальною константою всього історичного розвитку, разом кинув людину в ситуацію, в якій вона, вже вільна, раптом опинилася у дивній для себе, абсурдній двозначності – такій свободі, яка поставила її в залежність від самої свободи» [6, с. 72]. Тобто, людство перенаситилося різноманіттям пошуку власних світоглядних орієнтацій. Сучасна людина вимагає такого орієнтиру, який би уможливив співвіднесення морального самовдосконалення, етичних норм з певною соціологічною мотивацією, потребою безсмертя, – таких настанов, які б були прийнятними для людей різних світоглядів і різних цивілізацій. На нашу думку, такий потенціал міститься саме в аксіологічній системі Канта, яка, витлумачуючи феномен релігії, дійшла до таких висновків, що сприяють толерантизації та згуртуванню людства на шляху боротьби з кризою духовності, кризою світогляду.

Отже, концептуальний каркас дослідження актуальності значущості ідей Канта щодо феномена релігії вибудовується на основі дотримання в межах аналізу проблеми ряду основних як загальнонаукових, так і релігієзнавчих принципів дослідження, а саме: принципу об'єктивності, толерантності та терпимості, антропологічного та культурологічного принципів. Феномен релігії – це складне явище, що стосується внутрішньомотивованої оцінки людиною явищ світу, суспільних процесів і кінцевих цілей її життя, а тому дослідження його ціннісного потенціалу може розглядатися науково обґрунтованим, тільки за дотримання цих основних принципів. Методологія дослідження повинна зводитися до того, що проблема логіки становлення і шляхів історичної трансформації феномена релігії в межах аксіологічної доктрини Канта розглядається як така, що постає своєрідною альтернативою між світоглядним гуманізмом та традиційною релігійністю, адже, на нашу думку, Кант намагався очистити історичні релігійні системи від їх ритуалістичного характеру та зосередженості на слідуванні обрядовій традиції, яка часто вивищується над моральним ядром релігійності, що повинно бути основою будь-якого істинного служіння Богу. Водночас, філософ наполягає на необхідності віри в Бога, яка здатна стати твердим підґрунтям для плекання моральності та гідності в людському суспільстві.

А тому, попри те, що до аналізу філософії Канта вдавалися здавна, наявним дослідженням бракує поєднання в єдине ціле філософського і релігієзнавчого підходів в осягненні феномена релігії (у більшості домінує або абстрактно філософська настанова, або суворо богословська). Декларуючи теоретичну й методологічну цінність ідей філософа, наявні розвідки оминають проектування конкретно-практичного, релігієзнавчо-експертного вектору застосування Кантових ідей в релігійну аксіосферу сьогодення.

Адже аксіологічна концепція Канта, не зважаючи на твердження багатьох дослідників, аж ніяк не була покликана заперечити життєву значущість віри в Бога та сотеріологічні перспективи, а мала на меті вивіщення їх гуманістичного потенціалу через визнання й обґрунтування першорядного значення їх етичного та персоналістичного ядра. Вчення про релігію є важливою складовою усієї аксіологічної концепції. Незважаючи на те, що Кант виводить поняття Бога із поняття моралі, такий підхід не принижує й не применшує значущість релігійних почуттів, а, навпаки, підносить їх на інший – духовно-ціннісний, а не тільки обрядово-прикладний рівень. Комплексне поєднання результатів загальнофілософського аналізу Кантової філософії релігії з виявленням можливостей їх практичного застосування вказує на конкретні орієнтири оптимізації релігійної комунікації, міжрелігійних взаємин, подолання доволі істотно відчутної дихотомії між декларованими

високими церковними принципами і практикою життя окремих віруючих та навіть священнослужителів, яка і нині ще далека від справжньої моральності.

Прорелігійний характер аксіологічної доктрини Канта підтверджує її **раціонально-іраціональну сутність** на протигагу поширеному тлумаченню її як всуціль раціоналістичної. Останнє мало місце в радянській та пострадянській філософській традиції, але, в чому ми переконалися в ході дослідження, не підтверджується конкретними особливостями філософського спадку Канта. Віддаючи належне важливості пізнавальних можливостей розуму, філософ пов'язує справи релігії та релігійності з іраціональними поняттями моралі, віри та сподівання щастя. Примат практичного розуму, на ґрунті якого й здійснюється Кантів аналіз релігії та обґрунтування буття Бога, свідчить про визнання Кантом іраціональної сфери життєвого самовизначення людини, де панує неминучість природи, а настанови індивідуального вибору й відповідальності, де ціннісний образ космосу сумірний з екзистенційним проектом особистості (її вчинками).

Висновки. Релігієзнавча наука, використовуючи основні методи та принципи дослідження, викристалізовує з аксіологічної системи Канта ті аспекти, що стануть дієвими для вдосконалення її практичного руслу. А тому, як ми можемо зробити висновок, врахування евристичного значення міждисциплінарних зв'язків релігієзнавства із загальнофілософською теорією, етикою, соціологією, культурологією уможлиблює реалізацію методологічних стратегій та надає їй результатам експертного потенціалу, що в перспективі може виявитися у динамічній взаємодії релігієзнавчо-філософської теорії і практики оновлення та ціннісного вдосконалення форм релігійного життя сучасного соціуму.

Література

1. Балух В. Релігійні процеси як чинник формування духовності народу / В. Балух // Науковий вісник ЧНУ. Збірник наукових праць. Філософія. – Чернівці: Рута, 2003. – Вип. 163-164. – С. 11-12.
2. Вовк С. Мораль у контексті цілісності предметно-логічного смислу / С. Вовк // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Філософія. – Чернівці: Рута, 2007. – Вип. 346-347. – С. 97-103.
3. Гасяк О.С. Наукова проблема та концептуальні уявлення про неї / О.С. Гасяк // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Філософія. – Чернівці: Рута, 2001. – Вип. 101. – С. 16-19.
4. Гасяк О.С. Ціннісні потенції апорій, антиномій і парадоксів у науці / О.С. Гасяк // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Філософія. – Чернівці: Рута, 2005. – Вип. 264-265. – С. 54-58.
5. Залужна А. Релігія як предмет філософського дослідження / А. Залужна // Українське релігієзнавство. – К.: ІФ НАН України, 2003. – Вип. 26. – С. 4-10.
6. Козьмук Я.Р. Антиномія істини і моралі в християнському вимірі / Я.Р. Козьмук // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Філософія. – Чернівці: Рута, 2001. – Вип. 101. – С. 72-75.
7. Починок Б.В., Починок І.Б. Метафізика Канта і проблема науковості гуманітарного знання / Б.В. Починок, І.Б. Починок // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Філософія. – Чернівці: Рута, 2005. – Вип. 249-250. – С. 149-154.
8. Починок Б.В., Починок І.Б. Про природу гуманітарної предметності / Б.В. Починок, І.Б. Починок // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Філософія. – Чернівці: Рута, 2001. – Вип. 101. – С. 19-22.
9. Починок І.Б. У пошуках методологічної стратегії гуманітарного пізнання / І.Б. Починок // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Філософія. – Чернівці: Рута, 2001. – Вип. 101. – С. 9-13.

Iryna Horokholinska

Conceptual and methodological tools for the study of the phenomenon of religion on philosophical and religious heritage of Kant

This article analyzes the potential of religion-science tools in the study of the phenomenon of religion as an example axiological doctrines of Kant and his interpretation of the nature of morality and religion. An attempt to discover unexplored aspect of the problem as a major methodological incentives appeal to philosophical and religious heritage of Kant in modern scientific discourse.

Keywords: axiological doctrine of Kant, ritualism, moral practices, principles of study, antinomy, scientific problem, ethical theology.

Ирина Горохолинская

Концептуально-методологический инструментарий исследования феномена религии на основе философско-религиоведческого наследия Канта

В статье анализируется потенциал религиоведческого научного инструментария в исследовании феномена религии на примере аксиологической доктрины Канта и его истолкования природы морали и религиозности. Делается попытка выявить неисследованные аспекты заявленной проблемы как ведущие методологические мотивации обращения к философско-религиоведческому наследию Канта в современном научном дискурсе.

Ключевые слова: аксиологическая доктрина Канта, ритуализм, моральная практика, принципы исследования, антиномичность, научная проблема, этикотеология.